

Lac virginale

- en saga om freden i Jönköping den 10 december 1809

Hon kom tillbaka helt förändrad. Hållningen var nu rak. Hon talade också rakt, med korta frågor och franka svar. Kroppen rörde sig målmedvetet och avspänt. Man kunde i hennes blick läsa vilken hemlighet som bar henne nu: Hon var segerviss och kände väl sitt uppdrag. När hennes obändiga tro på livet skulle sprida sig var en fråga om tid, inget annat. Hon var lugn och säker. Bara håret blont som havre hade kvar sitt vilda svall.

Folk blev nyfikna, men några också misstänksamma. De verkade inte förstå hur man skall vara mot någon som blivit förvandlad. Att de knappast ens kände igen den självsäkra flickan gjorde dem lite aviga. En och annan tålde inte ens hennes anblick. De valde att bli främlingar och drog sig undan, så att hon måste hitta på olika sätt att visa sig för dem. Att någon skulle hårdna och stänga sig inne i sig själv hade hon ju aldrig velat. Allt hade bara blivit så fel. Människan, det vackraste som fanns, kunde plötsligt tappa sin tillförsikt och bli grym. Hon bar på anlag för både ängel och best, som man kunde läsa i Skriften. Från början hade människorna varit fulla av kärlek och tro. De kunde skickas av Gud till allt gott verk. Sedan hade de tänkt ut annat. De ville gå egna vägar och stelnade i onda aningar.

Smålands bönder slet ännu i anletets svett. Kampen för frihet och bröd höll dem samman. Så har det varit genom sekler, under alla konungar och fogdar. De var bönder som reste sig med Dacke till uppror mot den orättfärdige monarken. Det var bönder som brukade sin jord och röjde skog, handlade med markens grödor och djur. Det var bönderna som skrev historien om fattiga människor i kamp med elementen och jordisk överhet vid en tid då livet visade sig för en som det är, lika bräckligt och kort. Ännu på sjuttonhundratalet levde man bara fyrtiofyra år, såvitt man ej var adelsman. Före ett års ålder dog vart tredje barn.

De karga åkrarna drällde av sten. Vissa år räckte skörden inte till att föda de stora familjerna. Nog visste man om en del metoder att skydda sig i samlivet med sin äkta maka, men barnen blev likväl många. När Malthus vid sekelskiftet artonhundrade såg tillbaka, drog han slutsatsen att människorna är lagda för att föröka sig själva mer än födan.

Många skulle snart söka sig ur misären till hägrande möjligheter och rikare liv i Nordamerika, men inte ännu på några tiotal år. Andra skulle stanna kvar, som för att se vad manufakturerna och industrier kunde åstadkomma på svensk jord.

Folket var ju väl försett med myndiga och mångkunniga män, och dessa skulle nu övervaka dem i nya, reglerade arbeten. Men under ofärdsåren för tvåhundra år sedan var detta ännu obruten mark.

Det är mindre känt och omskrivet, att våra svenska förfäder i sin brottning med svält, farsoter och umbäranden hemföll åt gärningar vi helst inte ville nämna, men som i blodiga rop genom tusen sinom tusen nätter nått oss som nu lever. Att sådana handlingar kunde begås av människor som i kyrkor och husförhör hört evangeliet om Jesus är obegripligt. Hur de kunde förråda inte bara sitt eget kött och blod utan vår Herres nåd dessutom var idel gåtverk för dem själva också. Att illdåden kunnat smusslas undan intill nu är lättare att förstå. Vad redan gärningsmannen ville glömma, vad maken tystade för sin hustru och hustrun ljög för sin man, vad ordningen av dåligt samvete hemlighöll och kyrkan låtsade att hon inte visste, det har haft svårt att överleva som trovärdig historia till våra dagar.

Om man sedan barnsben har fått lära sig att livet är beroende av vad som växer på marken, men har glömt vem som låter det växa, då är man också rädd för livets och årstidernas växlingar. Människorna fruktade vädrets makter, inte för sin bekvämlighet utan för själva livets gåva och sin hälsa. Har en människa uppfostrats till att tacka jorden och kroppens möda för varje andetag, varje lycklig stund och den vackra tanken, då har man rädslans malört planterad i sitt kött, den som är så svår att rensa ut.

Solen hade pressat svetten ur ryggarna hela den långa sommardagen. När hon äntligen fann gott att bereda bönderna aftonsvulkan, var Oskar Svärd i Ängahult trött och längtade till sängs. Hela byn arbetade med den sista skörden, och frågorna blev fler och fler. Skulle mjölet räcka för en lång vinter? Hur länge skulle man behöva dryga ut det med sämre inslag från skogen, med bark och tickor? Kunde djuren hållas vid gott hull? Skulle de små och ofta sjuka barnen klara sig?

Snål växt och kreaturssjuka därtill skulle vara tillräckligt för att dra ur själarna deras sista hopp. Man kunde se på de små, förtorkade axen att vintern skulle bli svår också i år. När de var så här små och kartiga väntade hårda påfrestningar på magen och tron, det var något skattebönderna visste sedan mångt nödår. Därför gick nu tungt att räfsa. De unga tänkte väl inte lika mycket på det. Deras sinnen fanns bara för den närvarande stunden. För bonden själv och hans granne låg i vart magert ax och ynkligt strå påminnelsen om svåra vintrar även med litet snö, och om död.

Nu gällde det tillse att rågen blev noga bärgad, liksom kornet. Till och med de ynkligaste strån, som inte ens ville följa med räfsan utan fick plockas upp för hand, var angeläget att få i korgen. När vintern var över dem skulle varje liten

gnutta mjöl visa sig vara en välsignad livgivare, när vinden bet i husknutarna och kölden i kinder och tår. Och ofta hade det varit just så, att man efter en varm, torr sommar hade att emotse en lång och sträng vinter.

Och vintern kom. Det såg nästan ut som om de små grådaskiga stugorna makade sig närmare varandra, när snökaos ven och bände i knutarna och vit öken drivades vid utsprång bak i lä. Kalla hårda isande nordanvindar härskade över skog och vidd och envar som utomhus var. Vår Herre har inte anseende till personen.

Någon dag kunde det vara litet mildare, eller om det var stugvärmen som sipprade ut genom springor i de otäta husen. Istapparna började växa och tinnades i graciösa eller oformliga polarskulpturer från taken.

Inomhus eldade man i sina eldstäder och spislar för att hålla kölden ifrån sig, men det var ofta att vädret var så pass oävet och snålt att arbetet i skogen vållade problem. Det är värre att fälla trån i den djupa snön och vinden sliter i paltorna. Att bara stå i gårdshuset och hugga veden kunde gå an. Men var vintern lång fick man hushålla med pinnar och trån. På natten packade sig Oskar närmare sin hustru, precis som man gjorde i andra stugor. Makar sov tillsammans, men så gjorde också syskon, ty, som Skriften säger, där två ligga tillsammans hava de det varmt. Den värmen var välkommen under timmar då man måste hämta kraft och tåga för en kall dag.

Aldrig förr hade brödet smakat som denna vinter. Grovt, mättat, fullödigt sprängde det i spottkörtlarna när man var svulten. Känslan var ljuvlig, men födde begär efter mer. Man kände mer än lovligt av sin mun att mätta. Det blev en drift, ett ilsket begär att nära sig så länge och tryggt man kunde, när köttet girigt sög i var tugga. Varför så många munnar! Brödet ville inte räcka till och belåten riktigt blev man aldrig. Lystnaden kunde tändas också i annars milda ögon. Då kunde fars och mors förmaningar till barnen låta som uttalade med kluven tunga. Bara det ena budskapet kunde sägas rent ut: Barn, ni vet väl att far måste äta, så att han orkar arbeta i morgon. Annars får vi inte vare sig mat eller ved. Om ni bara ger er till tåls, så får ni mera att äta i morgon!

Och fäderna slet. Och söner slet. Och mödrar bad med döttrar blommande i Guds tålmod. Med fler barn på väg och skafferi och visthusbod gapande, kändes det som all möda var förgäves. Det hjälpte inte hur man ansträngde sig och höll ut för familjens skull. Ransonerna tog likväl slut innan alla fått äta sig mätta. Många måste välja om de ville äta kött eller ännu ha mjölk att dricka, för det fanns bara en ko att slakta. Då undrade far och mor om tålmod och beräkning skulle räcka till för att hitta vägen tillbaka till sommar och leende liv.

Europas folk i vår egen tid har osäkert för sig hur det är att sakna det Ord som föregår mänsklig handling: födan. Vi har så till övermått kunnat njuta av vad vi velat. Den jordnära kunskap som våra förfäder med svett och tomma magar skaffade sig har så när gått förlorad. Om det jag här berättar av den anledningen att sanningen måste fram ter sig motbjudande, ovärdigt människosläktet, barbariskt och djuriskt, må läsaren betänka sin mänskliga svaghet. Betänk om ni förfasar er, att ni själva aldrig har tvingats leva i en tid eller ett land med en prövning så vidrig att ni mot er vilja gjort syndiga handlingar. Betänk också hur det måste ha varit och känts, och döm inte den som fått uppleva den svåraste pinan!

För som en grym indrivare gick missväxten från stuga till stuga och tärde de hungrigas ben. Barn och åldringar visades minst förskoning, de som inte kunde ta för sig på samma sätt som de i sina bästa år. Alla undfägnades de av samma knapphetens rättvisa, som verkställde utmätning in på bara kroppen. Det var en obarmhärtig räfst i själva musklerna och i mage, lever, tarm. Det gick att hålla stånd mot våldgästen endast så länge man orkade köpslå och bjuda motdrag mot den hotande utarmningen.

Oskar Svärd var av den förslagna typen och stod inte rådlös när svälten bankade på hans dörr. Han bjöd in den väntade gästen, lät honom förstå hur han hade det och försökte tala förstånd. Det kunde väl ändå inte vara meningen att de små barnen skulle lida, att gamla och folk i sina bästa tider inte skulle kunna unna sig födan, rentav tyna bort och dö, utan att ens ha fått tala för sig? Vore det inte rimligt att pröva utvägar som kunde bevara gårdar och familjer med lämpor och klok planering? På andra håll hade man sagt att svälten var mindre svår vid den som blev kamrat med honom och lärde sig umgås.

Jo, det var nog inte utan att människor med skaplynne och Livets ord bar överlevnaden seg och djup inom sig. De såg sig förmögna till uppgörelser som slog vakt om släktet och äran, även om en del av rättvisan offrades. En början för Oskars del blev det, när han började gå runt i de härjade stugorna och erbjuda sin hjälp på den lilla tid han nock hade över. Inte pockade han på belöning direkt. Han ville endast erbjuda sina krafter till bistånd för dem som var ännu sämre ställda än han själv, hans hustru och deras fem barn. Han kunde visst ge ett handtag utan att kräva något i gengäld, bara för grannens skull. Vi sitter ju alla på samma ark, och det är Gud som skriver.

Han fick gärna hugga ved nere hos änkan och hennes dotter. De hade inte handlaget någon av dem eller vanan att vara ute i den stränga kölden och arbeta. Och de tog gärna emot en klädtrasa både där och hos Birgerssons och Perssons. Han erbjöd nedsaltad svamp av arter som inte alla kände till.

Men hur det begav sig, syntes det i längden som om försynen tackade hjälpsamheten. När svälten slog obarmhärtigt i somliga stugor, verkade den

mindre svår mot Oskar Svärd och hans givmilda sort. Visst hade det hänt att han tagit emot en skänk som tack för hjälp i någon stuga, men att det skulle innebära skillnaden mellan svält och välmåga kunde väl ändå ingen påstå. Han hade bara sålt för en styver på marknaden och tålmod räntade gåvan.

Vita täcken lades efter varandra över teg och lund. Snön behöll sitt grepp till långt fram i maj månad. Det hade varit ovanligt kallt och kallt ovanligt länge. När man omsider kunde plocka hästhov i dikena, anemoner och Sankt Pers nycklar i skogsbackarna, när man gick att skörda vårlök i skogsbackarna, var det som om våren var sent ankommen. På kyrkogården öppnades jorden och gol tuppen sin tredje gång sedan i höstas. De slet för döden och bände med hackor sin ogina tjäle.

Som om själva döden inte klarade sig utan människans handtag fanns alltid levande händer till tjänst, som kunde hjälpa vid begravningarna. Så hade det ju varit också i pesten. Inte kunde kvarlevorna finnas uppe i dagen, de måste raskt i välsignad jord. Så länge det fanns liv till begravningarna, kunde Ordet bäras uthålligt och allt gå vidare. Mull på kisttaket, förlorade blomster och lukten av fuktig jord, allt skulle snart vara invävt i livets gilla väv. De starka hade överlevt. De i Kristus levande begravde på livets eget anrop sina döda. De gav andan fri och kejsaren hans lön.

Småland har en omväxlande natur, inte minst i de delar som ligger nära Vätterns hav. Hennes vigda vatten ger liv åt all natur. Istiden har därför iklätt landskapet dess storslagna dräkt av hedar, berg och raviner, sjöar och djupa skogar. Mången rik växtlighet samlas och sämjs i det givmilda landskapet. Det är mossar, betesmark, lövängar och hållmarkens golv i tallars katedral. Där inträder isälvens döpta gran med oräkneliga systrars urskog. Där trivs ek och björk i hagar och blandskogar. Där firas med alm och ask varest soppar kittlar aspens fötter. Ja, här njuter det träd som ger virke åt Frälsarens kors. Så skälver aspens löv och vibrerar med en rörelse hela skogen känner.

Under det ljusa halvåret framstår naturen som en mild och ljus livgiverska. Man sover gärna ute under den bara Guds himmel. Även en människa sover bäst i friska luften, och de vilda djuren, om här finns björn, varg och lo, ofredar henne inte. På vintern är naturen däremot kall, stel och sluten. Hon släpper då ingen människa utan granskning inpå sig. På nätterna är mörkt. Än mörkare var på Thorilds tid, när vägar hymlade smala, byar tarvade upplysning och städer långt borta låg små.

Men det fanns människor som var förtrogna med olika växter ute i naturen. En del kunde man ha till mat, främst svampar och bär. Soppar, nötter och lökar var bra att blanda i brödbaket, så att limporna drygades. Andra kunde man salta

ned och använda hela året. Sedan fanns det växter med läkande förmåga, sådana som kloka gummor kände till. En trolldoktor levde ända in i mitten av 1900-talet, Flahultaren i Norrahammar, denna lilla köpung med sin hammare vid ån. Folk reste långa vägar för att få den berömda supen ur hans flaska. Elixiret hade han själv provat ut från olika växter i skogen och hade nu ett verksamt recept, som han skulle ta med sig i graven.

Men för Ängahult kom den dag när förråden tröt. Hittills hade bönderna klarat sig med sitt, men när den andra stränga vintern var en bit på väg, sågs i månget hem att mjölet skulle tryta före sommaren, även om mor snålade och sparade. Flera av korna sinade. Dem kunde man i bästa fall slakta och få kött, men flera av dem dog av sjukdomar och undernäring och måste grävas ner.

Då fick man byta till sig mjölk av grannarna, om man hade något att byta med. Men det fanns många munnar att mätta och trångt var det i stugorna. Ett barn till var ovälkommet. Om det ändå kom kunde det sättas ut på marken. Till grannar sade man att det varit dödfött. Ingen lade sig gärna i en annans egna bekymmer.

Oskar Svärd hade inte heller han förmått skona sin Agda från ovälkommen barnsäng. Redan hade de fyra gossar och en flicka, men när den femte gossen kom, utan att ge ett ljud ifrån sig, lät Oskar och barnmorskan den gå med navelsträng och efterbörd ner i en säck han sedan bar till skogs. Hans hustru tog med tårar emot beskedet att den gossen varit död redan vid sitt inträde i denna världen.

Deras grannar Anders och Ulrika Birgersson i Ovangård fick det lika ställt. När deras fjärde barn föddes i mars samma vinter, hjälpte inte att Ulrika hade känt det sparka fram till sista dagen. När det tyst trädde i dagen verkade det likaså dött, och inte kunde någon vilja i världen få den lilla att andas eller skrika. På liknande sätt hade det skett i några av de andra gårdarna i bygden, antingen denna vintern eller förra.

När man träffades för att arbeta eller byta förnödenheter, förklarade den ena frun för den andra, eller bonden för sin granne, att så mycket svältkost kunde ingen människa stå ut med utan att det slog sig på avkomman. Bara önskade barn, under rika år, de som mödrarna längtade efter i början av äktenskapet och förberedde deras kläder, bara de orkade utvecklas som de skulle och födas starka till världen. När modern fått att äta så mycket hon ville.

Gud skulle väl snart sända bättre tider, då det åter lönade sig att arbeta på ägorna och gav rikligt igen med stora skördar, friska, starka djur.

Oskar Svärd kände sig icke väl när han bar femte sonen till skogs. Han hade ändå tänkt igenom saken noga och ansåg det bäst så. Ingen därhemma hade sett med blida ögon att Agda blivit havande igen. Han hade dock inte velat dryfta

frågan med hustrun, än mindre barnen, även om de båda äldsta läste för prästen. Agda visste ju, liksom han själv, att det var en svår synd att göra så här. Vad världslig överhet inte visste kunde just därför straffas av Gud. Således var det bäst att han, som var husbonde och hade avgörandet i sin hand, tog självständigt ansvar för saken. Till Agda hade han sagt att ungen var död. Inget ljud hördes heller från byttet i hans famn. I ett ögonblick av sinnesrörelse hulkade han till och kastade upp säcken på sin rygg i stället. Dött skulle väl inte ligga vid hjärtat.

Han var nog en halvtimme hemifrån nu och en bra bit in i storskogen. Det förvånade honom själv att han brytt sig om att komma så här långt. Här var dessutom svårframkomligt. Marken bjöd ymnigt av övermossade stenar och längesedan kullfallna, nu murkna stammar som sjönk under hans tyngd. Här var urskog med flyttblock, skrevor och sankt.

När han efteråt kom ut till beteshagen igen och klivit över gårdsgården, anade han något som kom honom att se upp mot de höga kullarna mellan Ängahult och staden. Hade det inte varit mitt på eftermiddan hade han trott sig se en spöksyn. Rakt igenom snön som börjat falla i den svaga vinden kom, först ganska långt borta, en ung kvinna, eller flicka, ridande på en gråvit häst som nästan smälte samman med bakgrundsdiset. Hennes hår fladdrade i vinden och något i hennes gestalt undanröjde alla tvivel. Det måste vara en helt ung kvinna, hur ovanligt det än kunde verka, men med rak och tveklös hållning red hon. Hon tycktes se åt hans håll och höll in hästen. När båda insett att de upptäckt varandra, gjorde hon plötsligt helt om och gav sig av igen.

Konstigt, tänkte Oskar, rider omkring ensam i den sena eftermiddan. Jordfärgade kläder, jag undrar om hon är härifrån trakten. Det var verkligen ovanligt att kvinnor färdades ensamma till häst. De allra flesta hade en bonde eller barn att sköta om, antingen som hustrur till en äkta make eller som gammelpiga åt någon annan. Sämre kvinnor kunde fällas för lösdriveri, men de satt då sannerligen inte till häst. Kanske hade han sett fel? Var det inte en kvinna av förnäm börd, med frihet och egendom i rikare mått än som var vanligt folk förunnat? Hon kom kanske från en frälsaregård?

Odalmannen hade förberett sig väl. Inget fick lämnas ogjort när det gällde att undanrödja varje tecken på skuld. Därför tog han god tid på sig där han stod ute vid vedtraven. Gossen hade han lagt i ett vadmalstyg, men han lät ännu en del av pannan synas, för att han lättare skulle veta hur han kunde ta den sista andan ur honom. Visserligen kunde han bara lämna kroppen här, för att låta de vilda djuren och fåglarna sköta resten. Men inom sig kände han att det skulle vara det allra simplaste. Han visste nog vad han tog ansvar för, och därför borde han göra det så noggrant han kunde och med värdighet.

Han hoppade nästan till när han fick höra en röst bakom sig och snodde runt, samtidigt som han försökte få upp en flik av vadmal att dölja det sista av ungen.

"Också dig ville jag gärna hjälpa."

Det var en kvinna knappast mer än tjugu år, som stod framför honom. Hennes axellånga, spannmålsockra hår hade krusats av oväder och fladdrade spökliskt i vinden. Hon hade ett grovt, knälångt klädningstyg över sina jordfärgade benkläder, av samma typ som bönder brukade bära. Utstyrseln tydde alltså på en bondflicka, men i så fall hade hon haft turen att höra till en välförsedd familj. Hennes växt visade intet tecken på undernäring. Frimodigt förrådde hennes kropp vilket kön hon tillhörde. Och talte gjorde hon blåblodigt. "Också dig ville jag gärna hjälpa." Anders kände sig nästan kort i rocken för en karl där han stod och såg på henne, och skämdes gjorde han ju redan.

"Vad skulle det vara med, menar hon?" fick han fram.

"Är det inte ett barn han håller i sin famn? Sådana kan jag sköta." Hon tog ett steg närmare och försökte se vem han höll i sina armar.

"Ingalunda behöver du det. Jag håller här en överraskning för min maka. Vi ha önskat oss ett barn som jag nu hämtat hos en familj där de ha det svårt här i grannebyn. Men ungen är alldeles tyst, vetja, och jag fruktar han icke har det väl."

"Kristus hjälpe dig, arme man!" utbrast flickan och gav nu avkall på all distans dem emellan. Hon lossade barnet ur hans grepp och tog det i egen famn.

"Den lilla stackaren", sade hon. "Han är alltför svag och måste strax få något att äta. Och du, arme man, vet du då icke att det är en frälsare du blivit far till!"

Hon hade med synbarlig vana avtäckt ansiktet på den lille och känt efter andedräkten. Till hennes stora lättnad var den märkbar, om än mycket svag. Huden var blek, som hade dödens vitnad redan börjat övergå den lilla kroppen. Bondflickan höll honom ömt mot ansikte och hals och lät honom få av sin kroppsvärme, samtidigt som hon med högra handen tog fram en diflaska ur klädningen med något flyktigt uti, mjölk troligtvis.

Anders skulle i vanliga fall ha handlat kraftfullt och inte låtit en bondflicka hållas, men han kände sig svag till samvete och kropp och hade alldeles stummat av hennes rättframma sätt. Han kom sig rakt inte för att neka till gossen som sin egen.

"Hur kan du veta?" undrade han blekt.

"Kriget och farsoterna ha alldeles utarmat vårt land och bygd", svarade utan omsvep flickan. "Vårt folk står inte heller att känna igen. Svåra tider med belägring och hungersnöd är mera än vad även vuxet manfolk står ut med! Men du behöver inte vara rädd för mig. Det är nog illa med dig ändå."

"Men, . . . vem är du?"

"Jag är Marina. Jag är kommen ur havet och vad som är bortom havet, och jag vet varför människan finns på jorden."

"Det . . . det var ovanligt. Det låter ju som en saga. Skall du ge mig ungen igen, om han är helbrägd!"

Den resliga uppenbarelsen behöll barnet i sin famn. Hon såg rakt in i Anders' ansikte, och han kände hur någon trevade efter hans själ. En sådan ovan känsla. Han hade haft den en gång, när han och hans Ulrika varit fästfolk och lovat varandra tro, evig kärlek. Och längre tillbaka, när hans far skänkte honom gården mot löfte att hedra den alltid. Senare, när han övervunnit sig själv och missämjan med Olof i Granhult och de tryckt varandras valkiga nävar, då hade han förnummit detsamma. Någon trevade, nådde hans själ och gjorde det svårt att gömma sig. Han var tvungen ta ställning, det var omöjligt att bara vara kropp, här och nu. Konstigt som det var märkte han att han inte slagit ned sin blick. Han stod fortfarande kvar och mötte bondflickan Marinas öppna syn. Visst borde han skämmas, men kände sig också förlåten och att hon visste han innerst var man, en levande själ ansvarig för sitt liv och andras.

"Då skall du lova mig att väl ta hand om den här lilla gossen. Han är svag och behöver all din kärlek, och din hustrus. Tag också hand över dina tankar! Lova mig det, bonde!"

"Ja, det lovar jag dig, för jag vet inte vad du gjort med mig!"

Anders fick sitt gossebarn åter, men länge stod han kvar vid vedstapeln, vid sina ägors yttersta kors, och såg efter adelsflickan i bondkläder, när som hon red bort genom kyrkjordens dis.

"Hon kom från kyrkojorden", tänkte han varsamt. "Hon hade något med sig av kyrka in till mig. Men hon sade hon var från havet och vad som är bortom havet."

Det skralades på värdshuset i Skirebo, där manfolk från byarna Linderås, Järstorp, Lalleryd och Klockåkra voro församlade. Några vägfarande handelsmän hade vägarna förbi och unnade sig vila och öl hos Mårten Smed, där de bjöd till stor glädje för stället stamgäster. Några löskekonor hade också sitt tillhåll här till och från.

Vid den här tiden stod adeln ännu stark i Sverige. Mer än hälften av all jord ägde de frälse, men de utståndna krigen hade svårt decimerat både folk och ägor. Nere i Skåne hade varit krig mot de danske igen, till helt nyliga förresten. Några kvinnor hade till och med bränts för trolldom, ja, det var en tid sedan, men det hade hänt i mannaminne. På landsvägarna drog tiggare kring och ibland blev vägfarande rånade och illa tilltygade till själ och kropp. Det var boskapsdöd och spannmålsbrist. I de baltiska provinserna rådde livegenskap. Sådant var det Sverige varom här talas. Slag hade stått till lands och till sjöss. Danskarna hade

segrat vid Prestebakke, de svenske i skärgården utanför Strömstad. Men nu den 10 december skrevs fred i Jönköping.

I detta Sverige hade prästmannen Christian Rydelius haft ansvaret för kyrkobokföringen och utskrivningen till krigstjänst av det manbara folket i fyra socknar. Det hade gjort honom till en hotfull person för traktens bönder, och därtill var alla skyldiga att gå i kyrkan på söndagarna. Det är därför anmärkningsvärt att han söp ihop med allmogen och gästerna på gästgivaregården och umgicks med vem han råkade. Men så var det nu.

"Jag bjuder laget runt!" förkunnade den storvuxne och bullrige Andreas Bielke medan han gjorde en övertygande åtbörd med armen. Några klirrande mynt dansade ner på bordet, varvid ett föll mot kandelabern och bröt ackordet. "Här skall drickas ta mig tusan!"

Jens Esping, hans väpnare och resällskap, skrattade med och höjde sin sejdell till allmän anmodan. Vårdshusvärden fick brått att servera de åtta karlar som makat sig samman vid två närstående bord. Han sprang runt och skänkte i så det skummade och skvätte och gick stämning i luften.

Prästen, som var en andans man, spred dämpad salighet kring sig, men var icke dålig till att dricka, han heller. "Nu ta vi det lugnt, gossar, nu ta vi det lugnt."

"Prästens skål!" proklamerade Andreas Bielke. "Skål för kyrkan och landet och de eviga värdena!"

"Skål!!" brölade hela mansskocken.

De fyra löskekonorna sneglade nyfiket mot karlarna från sitt hörnbord. En av dem, Hilda, var dotter till en frälsebonde, men hade förskjutits av far sin sedan hon gjort sig olycklig på en våldtäckare och hamnat på tukthus. Nidingen hade lyckligtvis inte dött av fallet. Hilda var nyfiknare och modigare än de övriga, vars fäder var dagsverkare från gathusen i ett par av byarna. De följde alla med samma intresse vad som hände kring manfolken. Kanske kunde här bli någon vinst. Den modiga sträckte på halsen och såg noga efter hur prästen såg ut, när det skålades för hans ärenden. Det låg ett slags glädje över anlet hennes, fast hon inte låtsades om det.

"Det fröjdar min själ att ni ha edra sinnen vända till vad ovanefter är, mot de eviga och härliga tingen!" förkunnade prästen utantill. Han var långt ifrån den driftkucku som en tillfällig besökare som Andreas eller Jens kunde få det till, det blev de snart varse. Han var däremot en levnadssäll och hjärtegod man, som förenade en hög bildning med stor folklighet. Under läroår i Lund och Greifswald hade han förvärvat ett sådant anseende bland kyrkans styresmän, att han trots ett tveksamt leverne lätt kunde förvärva nya kyrkoherdetjänster. Han hade till och med en tid varit biskop, men dragit sig tillbaka från Wexiö för att slippa bita kalendrar och anständig spis. Nu var han glad i Skirebo by och levde

livet som han ville med sin hustru Lisken Matilda och, blygsamma i antal, kringvandrande frillor.

Den dristiga Hilda Hansdotter var en av de lösa kvinnor han hållits med, men han såg helst att det icke kom ut och förehöll henne strängeligt att ingalunda förråda honom. "Om du knystar om våran unge, så skall jag se till att sankte Per sätter hänglås på dig när du kommer dej opp!" hade han hotat på sitt jovialiska sätt. När hon frågat honom var det hänglåset skulle sitta, uppe eller nere, hade han svarat att ja, båda, med långt mellanrum. Han var egentligen så rar att hon inte kunde bli arg på honom och valde således att tiga om hemligheten, tillsvidare åtminstone. Det var bättre så när prästen ändå var blid till sinnes och även oförhappandes kunde sticka till henne några riksdaler för de andra barnen i hennes vård.

"Nu skall du berätta för en okunnig resande varför du sökte dig hit tillbaka från utlandstjänsten i Tyskland", kommenderade Andreas Bielke med rätten hos den som gästar en socken och träffar kyrkoherden som dess främste direkt på värdshuset.

"Det sade mig min allblick", genmälde Herrans tjänare Christian Rydelius gåtfullt och kastade hastigt ett öga på Hilda. "Allblicken, den himmelska lena och rena, den var det visst, mina vänner!"

"Jassååå", sade Andreas dröjande, ställande sin sejd på bordets grova plank. Och med den såg du . . .?"

"Jag såg den vilda, den vilda, den vilda; de yppiga nymfernas Hilda, som vänslas och blir till den milda; den vilda men ljuvliga Hilda, så mild att min hustru Matilda ej aktar oss såsom förspillda!"

Brakflabbet hann inte ens börja, förrän godsägarns förskjutna flög på sin lille älsklige präst, vätte kull honom med mjöd och pall och blev liggande med honom under sig på golvet, överösande hans jordiska med förklarande kyssar och lustgårdens allra kyskaste ord.

Epilog

Marina, tänkte hon medan hon matade hästen. En kristen dam. Med sin blida håg och barmhärtighet för det mänskliga Gud andas i världen. Hon är rik till att föda sitt folk, men ej till att dräpa ens uslingen.

Människan uppfyller jorden. Hon färdas på vattnen. Oceaner söker sig i kärlek till hennes stränder. Alla stränder vetter mot samma hav. Floder kastar sig hänfödda ner att förgås i den rymliga famnen.

Hon log och smekte mulen. Salta vågor sjöng i hennes sandvita hud. Snäckor klättrar på Bohus' kust. Vidunder uppstår ur gåtfulla hav. Jorden grönskar med liv och lust.

På ängarna dansar vi älvor.